

Wewage Priyasath Gerard Dep
Sri Lanka Yüksek Mahkemesi Başkanı

Sayın Başkan, Başkan Yardımcıları ve Türkiye Anayasa Mahkemesi Üyeleri,

Sri Lanka Mahkemesi adına, beni bu sempozyuma davet ederek, diğer mahkemelerden gelen meslektaşlarımla deneyim alışverişinde bulunma imkânını bana sunan Anayasa Mahkemesine teşekkür eder ve ayrıca Anayasa Mahkemesini 55. kuruluş yıldönümü münasebetiyle kutlarım.

Seylan adıyla bilinen Sri Lanka, 1796 yılından, bağımsızlığımızı kazandığımız 1948 yılına kadar Birleşik Krallık himayesinde bir koloniydi. Sri Lanka, İngiliz Milletler Topluluğu altında bir sömürge devleti olmuştur. Ancak, 1972 yılında yeni bir Anayasa yürürlüğe girmiş ve Sri Lanka, demokratik sosyalist bir cumhuriyet olmuştur. Söz konusu Anayasa'ya ilk defa temel haklar bölümü dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, İnsan Hakları Evrensel Beyannameşi ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne dayanılmıştır. Ancak, temel hakların uygulanması için herhangi bir mekanizma mevcut değildi. Bununla birlikte, 1978 yılında yeni bir Anayasa yürürlüğe girmiş ve yürütme bağlamında yeni bir hükümet kurulmuştur. Söz konusu Anayasa'da, üç organ arasındaki kuvvetler ayrılığı açık bir şekilde tanınmış ve yargının bağımsızlığı güvence altına alınmıştır. Bu Anayasa uyarınca ayrıca, temel hakların icra edilebilmesi için bir mekanizma oluşturulmuştur. Dolayısıyla, temel haklar, 1978 Anayasası'yla müdafaa edilebilir hale gelmiştir.

Temel hakların icrası için bir Anayasa Mahkememiz bulunmamaktadır. Ancak, ülkemizin temyiz mahkemesi olan Yüksek Mahkememize, nihai temyiz mercii olmasının yanı sıra, Anayasa'nın yorumlanması ve ayrıca temel hakların korunması bağlamında yetki verilmiştir. Ayrıca, Anayasa'nın yorumlanması da Yüksek Mahkememizin etki alanına girmektedir. Anayasa'nın yorumlanmasına ilişkin herhangi bir problem söz konusu olduğunda, mesele Yüksek Mahkemeye iletilmekte olup, gerekli yorumu Yüksek Mahkeme yapmaktadır.

Derece mahkemelerinin Anayasa'yı yorumlama yetkisi bulunmamaktadır. Bu mahkemeler sadece Anayasa'yı uygulayabilirler. Yüksek Mahkeme olarak, Anayasa'yı yorumlamanın yanı sıra, Meclis tarafından çıkarılan kanun tasarılarının anayasaya uygunluğunu inceleme yetkisi de bize aittir. Bu hususta, yalnızca kanunlaşmaya ilişkin ön izleme yapmaktayız. Kanun Meclise iletildiğinde, Cumhurbaşkanı veya herhangi bir vatandaş, kanun tasarısının yasaya uygunluğuna ilişkin itirazını Yüksek Mahkemeye bildirir ve Yüksek Mahkeme de, ilgili kanun tasarısının Anayasa'ya uygun olup olmadığını tespit eder.

Anayasal değişiklikler için genellikle üçte iki oy çokluğu gerekir. Ancak, Anayasa'nın iskeleti olarak nitelendirilen belirli maddeler, üçte iki oy çokluğunun yanı sıra referandumla da değiştirilebilir. Referandumda halkın onayı gerekir. Yüksek Mahkeme öncelikle hükümlerin Anayasa'ya uygun olup olmadığına karar vermek zorundadır. Duruma göre, üçte iki oy çokluğuyla veya üçte iki oy çokluğu ve referandum ile değişiklikler yapılabilir.

Yüksek Mahkemeye ayrıca kanunlaşma öncesi durumu inceleme yetkisi verilmiştir. Kanunlaşmanın ardından, Yüksek Mahkemenin, Meclis tarafından yürürlüğe konulan kanunların geçerliliği hususunda beyanda bulunma yetkisi yoktur. İnsan haklarının korunmasıyla ilgili olarak diğer yargı yetkileri bize aittir. Daha önce de bahsettiğim gibi, bu konuda İnsan Hakları Beyannamesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi baz alınmıştır. Bu şekilde, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, inanç ve kanaat özgürlüğü gibi temel haklar güvence altına alınmıştır.

Bunların haricinde, her bir vatandaşın eşit haklara sahip olduğu görüşüne hizmet eden eşitlik kanunlarına ve ayrımcılık karşıtı kanunlara da sahibiz. Bir kişiyi ulusundan, dininden, cinsiyetinden veya kökeninden dolayı ayrımcılığa maruz bırakamazsınız. Bu kanunlarla, vatandaşlarımızın eşitliği güvence altına alınmaktadır. Bu haklardan bazıları, kamu güvenliğinin tehlikede olduğu olağanüstü hallerde askıya alınabilir. Ulusal güvenliğin, ulusal ekonominin veya kamu düzeninin tehdit edildiği durumlarda, Cumhurbaşkanı olağanüstü hal ilan eder. İlgili hüküm uyarınca, belirli haklar geçici olarak askıya alınabilir. Ancak sonradan da, Cumhurbaşkanı Meclisin onayıyla olağanüstü hali devam ettirebilir.

Temel haklar ile ilgili olarak, kişiler Yüksek Mahkemeye dilekçe sunarak başvuruda bulunabilirler. Bir kişinin kanuna aykırı bir şekilde tutuklanması veya ayrımcılığa maruz kalması halinde, ilgili kişi Yüksek Mahkeme önünde haklarını savunabilir. Bunun üzerine Yüksek Mahkeme uzlaşma sağlayabilir veya yürütme merciine talimat verebilir. Yürütmeye ilişkin veya idari eylemlerden kaynaklanan durumlarda haklar ile ilgili iddialar öne sürülebilir. Ancak, yasama eylemi bakımından, yasama organı temel hak yargılaması suretiyle müdahalede bulunamaz.

İkinci olarak, vatandaşlar ve kamu menfaati adına çalışan gruplar da Mahkemeye başvurabilir. Dolayısıyla, kamu menfaati adına dava açma kavramını da tanımaktayız. Yüksek Mahkeme kamu güveni doktrinini kabul etmekte ve Hükümetin tüm organları da kamu menfaati adına yetki kullanmaktadır. Bu kuruluşlar milletin emanetçisi olup, kişilerin temel haklarını ihlal edemezler. Bu temelde, Yüksek Mahkeme söz konusu özel haklar haricinde, kuşaklararası haklar, yenilenemez kaynakların korunması gibi çok sayıda meseleye müdahale etmiştir. Yüksek Mahkeme, yürütmeye ilişkin ve idari eylemler bakımından geniş yetkilere sahiptir.

Benzer şekilde, İstinaf Mahkemesi Yüksek Mahkemenin altında olup, kendisine istisnai yetkiler verilmiştir. İstinaf Mahkemesi, müzekkere çıkararak, yürütme organlarının ve idari organların keyfi ve aşırı nitelikteki eylemlerini kontrol altına alabilir. İstinaf Mahkemesi, temyiz başvuru müzekkere, kısıtlama müzekkere, yüksek mahkeme müzekkere ve diğer müzekereleri çıkarabilir ve ayrıca hukuka aykırı bir şekilde tutuklanan kişilerle ilgili olarak da ihzar müzekkere çıkarabilir.

Bu hukuk yolları vasıtasıyla, kişilerin temel hakları Anayasamızla korunmakta olup, Yüksek Mahkemenin bu husustaki rolü oldukça önemlidir. Daha önce de bahsettiğim gibi, Sri Lanka'da cumhuriyetin ilan edilmesiyle, milletin egemenliği tanınmış ve kişilerin egemenliği çeşitli organlar tarafından temsil edilmeye başlamıştır. Milletin yasama yetkisi, usulüne uygun bir biçimde seçilmiş olan Meclis üyeleri tarafından icra edilmektedir. Yürütme yetkisi ise, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından icra edilmektedir. Yargı yetkisi de, kanunla kurulmuş olan mahkemelere aittir. Sri Lanka'da güçler ayrılığı net bir şekilde uygulanmakta olup, yargının bağımsızlığı da güvence altına alınmıştır. Yüksek Mahkeme, insan haklarının korunmasında oldukça proaktif bir rol oynamaktadır.

Süre kısıtlı olduğundan, konuşmamı sonlandırıyorum. Anayasa Mahkemesine bana bu hususlarda yorum yapma fırsatı verdiği için tekrardan teşekkür diyorum.

Çok teşekkürler.